

foto's Sus Willems

Kwaliteitshout van Amerikaanse vogelkers

13 jaar ervaring in Duitsland

Een manier om Amerikaanse vogelkers te bestrijden is door de bomen op te laten groeien tot kwaliteitshout, en het dan te onderplanten met inheemse soorten. Vogelkers is op zijn minst te verkopen als brandhout, maar mooie rechte stammen zijn geld waard als finerhout! Een experiment in Mannheim, Duitsland toont aan dat dit scenario mogelijk is, hetzij met enige moeite.

— BART NYSSSEN (BOSGROEP ZUID NEDERLAND)

In 1998 was een artikel in *AFZ-Der Wald* aanleiding voor een bezoek aan het Käfertalerwald in de Rijnvlakte ten noorden van Mannheim. In dit 1100 hectare grote bosgebied werd een intrigerende wijze van prunusbeheer toegepast. Op een oppervlakte van 200 hectare zou de Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) een generatie gedoogd worden om deze in de boomfase te onderplanten met opvolgersoorten als beuk, esdoorn, haagbeuk, winterlinde of tamme kastanje. De niche die deze exotische pioniersoort in onze antropogene bossen inneemt, zou zo gesloten worden. Om deze aanpak ook economisch interessant te maken

trachten de bosbeheerders de houtwaarde van de 'zwarte kers' (vogelkers heet Black Cherry in de VS) te optimaliseren. In een artikel in het Nederlandse *Bosbouw* tijdschrift (1998, blz. 291-302) heb ik de opzet van dit experiment beschreven onder de titel 'Bospest bestrijden met de Zwarte Kers'. Nu, 11 jaar later, is het ontwikkelen van een beheerstrategie in opdracht van provincie Noord-Brabant de aanleiding om de stand van zaken op te maken.

Experiment

Het idee achter de aanpak was gebaseerd op een aantal praktijkwaarnemingen door de be-

Hier staan meer dan voldoende toekomstbomen

heerders van het Käfertalerwald: onder het lichter wordende scherm van oudere Amerikaanse vogelkers (40-60 jaar) doet kunstmatige en spontane verjonging van inheemse (schaduw)boomsoorten het beter dan de zaailingen van Amerikaanse vogelkers. Een gegeven dat we ook van onze (zeldzame) oude prunusbosjes kennen.

Er is hier, aan de rand van de stad Mannheim, een goede afzet voor brandhout van Amerikaanse vogelkers, net als in sommige delen van Nederland en Vlaanderen. Kwaliteitshout van Amerikaanse vogelkers uit het Mannheimer Stadtwald is op de rondhoutveiling voor € 200 tot € 800 per kuub verkocht. In vrijwel alle spontane verjongingen van Amerikaanse vogelkers komen mooie stamvormen voor.

Op basis van deze waarnemingen, Amerikaanse literatuur en ervaringen met teelt van zoete kers (*Prunus avium*, een boomsoort met vergelijkbare teelteisen) ontwikkelden de bosbeheerders in Mannheim een beheersysteem voor de productie van kwaliteitshout. Daarbij gaat de aandacht in eerste instantie uit naar de selectie van toekomstbomen in de dichte fase en de stakenfase. In 1996 zijn twee parallelle experimenten op opstandsniveau opgestart, door de beheerders en door de bosbouwkundige onderzoeksinstantie in Freiburg. Beide experimenten laten vergelijkbare uitkomsten zien.

Selectie geschikte opstanden

Om in aanmerking te kunnen komen voor de productie van kwaliteitshout moet de verjonging van Amerikaanse vogelkers aan een aantal eisen voldoen. Amerikaanse vogelkers groeit in alle ontwikkelingsstadia zeer sterk naar het licht toe. Zijdelingse belichting doet de stammen krom groeien. De verjonging moet daarom zo vroeg mogelijk een gesloten laag vormen. Zodra beoordeling mogelijk is, zodra je onder de kronen door kan lopen dus, worden de verjongingseenheden waar een honderd- tot tweehonderdtal goed gevormde stammen per hectare voorkomen, geselecteerd voor kwaliteitshoutproductie. Oudere verjonging van Amerikaanse vogelkers, krom en breed door het opgroeien onder schaduwdruk, wordt afgezet.

De verjonging waarin onvoldoende rechte stammen voorkomen, kan blijven staan indien de productie van brandhout een optie is. Zo niet, dan wordt deze verjonging afgezet om opnieuw uit te lopen. Na enkele jaren kan de beoordeling dan opnieuw plaatsvinden. De ervaring van bosbeheerders in de Verenigde Staten is dat stronkopslag, wanneer een rechte stam gevormd wordt, even geschikt is voor het kweken van kwaliteitshout als zaailingen.

Wanneer voor het eerst ingrijpen?

De timing van de eerste ingreep in de ontwikkeling van de verjongingseenheid, blijkt belangrijk te zijn. Het merendeel van de proefvlakken is voor het verdere experiment teloorgegaan omdat te vroeg geselecteerd werd. Meestal zette de mooie rechte groei daarna niet door. De beste werkwijze blijkt om pas in te grijpen bij een opperhoogte van 8 à 10 meter. Er worden dan alleen voorlopers geselecteerd met een

takvrije stam van minimaal 5 meter en met spil die doorgaat in de kroon.

Hoeveel toekomstbomen?

Wanneer de opstand in de boomfase verkeert, heb je aan een tachtigtal toekomstbomen per hectare voldoende. Bij de experimenten werden bij de eerste selectie echter 200 tot 400 potentiële toekomstbomen per hectare geselecteerd, met elke 5 à 7 meter een goed gevormde stam. Op basis van de ervaring uit deze experimenten kan deze 'veiligheidsmarge' in de toekomst misschien verkleind worden of achterwege blijven.

Concurrenten verwijderen

Men heeft dus proefvlakken moeten opgeven omdat toekomstbomen te vroeg werden vrijgesteld. Maar ook te hevig dunnen rondom de potentiële toekomstbomen bleek heel funest. De hoogtegroeï stokt, de kronen worden breed

en er treedt waterlot op. De boom bloeit vroeg en uitbundig. Stortregens, sneeuw, ijs en het gewicht van de vruchten garanderen het einde van de mooie stamvorm. Het vrijstellen moet voorzichtig en geleidelijk gebeuren: één of maximaal twee concurrenten per keer om de vier jaar. Bij het vrijstellen worden ook de geselecteerde bomen weggenomen die beschadigd zijn of waarvan de vitaliteit terugloopt.

Wel of geen verzorgingspad

Om in de dichte fase en de stakenfase efficiënt te kunnen werken, werd in een aantal proefvlakken geëxperimenteerd met verzorgingspaden. Maar waar deze paden zijn gemaakt zorgde de opening van het kronendak voor een kromme stamgroei en de vorming van waterlot.

Op kapvlakte of onder scherm

Op kapvlaktes, waar het oude grovedennenbos werd verwijderd, stokt de groei van de

Beuk en Amerikaanse vogelkers in een zeer donkere concurrentie

Een van de weinige vogelkersen die aan decennia prunusbestrïjding ontsnapt is

Amerikaanse vogelkers vrij vroeg. Het lijkt erop dat dit veroorzaakt wordt door een samenspel van factoren. Ten eerste staat Amerikaanse vogelkers in de literatuur beschreven als droogtegevoelig. En het wegnemen van de oude grove dennenlaag leidt tot een sterkere uitdroging van de bodem door wind, zonlicht en afbraak van strooisel. Een tweede verklarende factor is de sterkere vruchtzetting die ten koste gaat van de hoogtegroei. Bij de experimenten onder scherm wordt eenzelfde effect waargenomen wanneer de gaten in het kronendak te groot worden. Op deze groeiplaats (zie kader 1) bij dit klimaat lijkt het optimaal om van de oude dennenopstand (laagdunningsdennen van 100 à 120 jaar) 150 kronen per hectare over te houden boven de Amerikaanse vogelkers. Om de 8 meter een dennenstam dus.

Wel of niet opsnoeien

Opsnoeien is bij Amerikaanse vogelkers overbodig. Bomen waar de onderste zijtakken niet spontaan afsterven, zijn te sterk vrijgesteld. Niet alleen gaat de spilvorm verloren zoals bomen beschreven, de boom reageert ook met het

vormen van waterlot. Het verwijderen van dode takstompen aan toekomstbomen is wel zinvol, want die blijven lang aan de stam zitten.

Beheer in dichte en stakenfase samengevat

De tussentijdse resultaten van dit experiment leveren de volgende beheerlijnen op voor de dichte fase en de stakenfase:

- 1 Vroegtijdig, in de dichte fase, selecteren van de opstanden die potentie hebben voor kwaliteitshoutproductie,
- 2 De jonge opstanden die niet voldoen, afzetten en opnieuw uit laten lopen voor een tweede kans,
- 3 Geen verzorgingspaden aanleggen,
- 4 Toekomstbomen selecteren bij een opperhoogte van 8 à 10 meter,
- 5 Alleen voorlopers met 5 meter takvrije rechte stam en doorgaande spil selecteren als toekomstboom,
- 6 Onderlinge afstand tussen de toekomstbomen 5 à 7 meter,
- 7 Daarna om de 4 jaar 1 à 2 concurrenten per toekomstboom wegnemen,
- 8 Dode takstompen van de stam verwijderen.

Kunnen we dit hier ook?

Ten opzicht van de groeiplaatseisen van Amerikaanse vogelkers (voldoende vocht en een gematigd klimaat), is de groeiplaats in Mannheim (droog en heet in de zomer) zeker niet beter dan heel wat groeiplaatsen bij ons. Een dergelijk experiment is dus zeker mogelijk. De groei en vitaliteit van oudere Amerikaanse vogelkersen, die bij de verschillende bestrijdingsgolven vergeten werden, zijn waarschijnlijk de beste aanduiding voor de mogelijkheden.

Of we dit in Nederland en Vlaanderen ook willen, is een ander verhaal en nodigt uit tot een vervolgpublishatie. Deze zal er zeker komen in het kader van de op te stellen Beheerstrategie Amerikaanse vogelkers door Bosgroep Zuid Nederland.

En de herkomst dan?

Het plantmateriaal dat in Mannheim in het verleden gebruikt is, kwam van dezelfde Nederlandse kwekerijen die bij ons het zaad- en plantgoed geleverd hebben. Het is net zo min op houtkwaliteit geselecteerd. De herkomst

Volgens Amerikaanse bosbouwers levert stronkopslag even goed kwaliteitshout

foto Marie Pairon

Ook bij ons vinden we vitale Amerikaanse vogelkers ('prunusbosje' te Kessel)

daar blijkt makkelijk aan de minimale eisen van de fineerindustrie te kunnen voldoen: rechte stamstukken van minimaal 0,8 meter lengte met een middendiameter van 25-28 centimeter. Onder de handelsnaam Black Cherry of Amerikaans kersen is de Amerikaanse vogelkers (2002: 17,6%) na beuk (31,7%) de meest verwerkte soort in de Duitse fineerindustrie. Derde soort is de berk met 9,6%. De Duitse fineerbedrijven verwerken jaarlijks zo'n 40.000 m² Amerikanische Kirschen, grotendeels afkomstig uit de Verenigde Staten.

Naar een beheerstrategie

Bosgroep Zuid Nederland werkt in opdracht van Provincie Noord-Brabant een beheerstrategie voor de Amerikaanse vogelkers uit. Achtergrond is de nog steeds voortschrijdende inburgering van de soort niettegenstaande een halve eeuw bestrijding. Om een gerichte afweging te kunnen maken hoe de soort bij gestelde beheersdoelen in een bepaald bos het best beheerd wordt, is inzicht in het gedrag van de soort in onze bosesystemen en de invloed op die bosesystemen noodzakelijk. Op basis daarvan zal de te volgen strategie onder de verschillende omstandigheden uitgewerkt worden, gekoppeld aan de daartoe meest geschikte technieken. Het geheel zal in 2012 resulteren in een beheerhandleiding en een achtergrondrapport. ♦

Ir. Bart Nyssen is boscoloog bij Bosgroep Zuid Nederland
b.nyssen@bosgroepen.nl

'Groeiplaats'

De Amerikaanse vogelkers groeit in het oostelijke deel van de Verenigde Staten goed op een zeer breed scala aan bodems van lemig zand tot kleiige leem, met uitzondering van te natte en te droge bodems. Belangrijk is dat de zomer voldoende koel en vochtig is. In het noorden van de Verenigde Staten en in Canada voldoet het klimaat op zeeniveau, meer naar het zuiden, in de Appalachen tot op 1500 meter hoogte.

De Amerikaanse vogelkers heeft een brede klimaatamplitude, maar een goede groei vereist een gematigd klimaat. In het kerngebied van de kwaliteitshoutproductie, het Allegheny Plateau, is de gemiddelde jaartemperatuur 8°C; er valt 970 tot 1120 millimeter neerslag per jaar. Ter vergelijking: in Nederland en Vlaanderen is de gemiddelde jaartemperatuur 8 tot 10°C en er valt zo'n 750-950 millimeter neerslag per jaar. In het Käfertalwoud bij Mannheim is de gemiddelde jaartemperatuur 10°C en valt zo'n 600 millimeter neerslag per jaar.

'Het prunus-effect?'

We raakten geïntrigeerd door de goede groei van de Amerikaanse vogelkers op grof zand in Käfertalwoud. Tijdens onze rondleiding langs van de experimenten kwam de bosbodem dan ook uitgebreid aan de orde. De rivierzandafzettingen in Mannheim zijn ontkalkt tot 0,8 à 1,2 meter diep. Daar waar de boomsoort de beste groei vertoont, komt binnen wortelbereik lemig zand voor. Tot onze verbazing ontbrak de strooisellaag vrijwel volledig in alle bezochte opstanden, mull tot mullmoder dus.

De echte verrassing kwam enkele dagen later per mail: in 1986, voor de invasie met Amerikaanse vogelkers, waren deze opstanden nog gekarteerd als mor tot mormoder. Kan Amerikaanse vogelkers een arme naar een rijke humusvorm omzetten, zoals de linde?

*Een mull waar je een mormoder verwacht.
Heeft de Amerikaanse vogelkers een 'linde-effect'?*

ADVERTENTIE

Green Career Consult
Recruitment en Loopbaanontwikkeling voor Agro, Food en Groene Ruimte

De betrouwbare en deskundige partner voor organisaties en kandidaten die gehoord willen worden.

• Werving & Selectie • Executive Search • Interim Management • Detachering • Outplacement • Loopbaancoaching • Loopbaantesten en -assessments

Green Career Consult Agro Business Park 65, 6708 PV Wageningen Postbus 7001, 6700 CA Wageningen
T: 06 - 533 750 89 E: info@greencareerconsult.nl I: www.greencareerconsult.nl